

Pagini noi din istoria strategiei deznaționalizării românilor I.

ION DUMITRIU-SNAGOV

În cercetarea istorică nimic nu duce la satisfacție mai mare ca pătrunderea în intimitatea evenimentului și stabilirea adevărului prin probe indubitabile. Tema strategiei deznaționalizării românilor este de o mare complexitate și, fără a urmări tratarea ei aici în chip exhaustiv, ne propunem să prezentăm o serie de jaloane semnificative, prin documente de arhivă cu valoare obiectivă. Putem totuși să anticipăm constatarea că toate aceste izvoare atestă o realitate incontestabilă: strategia politică de deznaționalizare nu a aparținut maselor de oameni în coabitare, ci unor organe politice care justificau oprimarea pentru apărarea privilegiilor proprii.

Studiul documentelor din Arhivele Vaticanului ne-a oferit, în numeroase rînduri, posibilitatea de a cunoaște multe din mecanismele fine ale unor fapte din istoria Europei și informațiile privind crearea României moderne — după anul 1848 — sint elocvente¹.

Aceste probe istorice au o valoare sporită înainte de toate prin aceea că nu se referă la România ca stat catolic (populația ei fiind în mare majoritate necatolică), nici de pe poziția autorității care operează cu unități de ocupație militară, ci prin forța diplomatică de largi implicații, pentru care intuiția evoluției istorice constituie rațiunea propriei politici.

Înțelegerea necesității istorice a dreptului popoarelor la autodeterminare și constatarea că adversitatea cu popoarele de tradiție bizantină este o politică oarbă au făcut să apară o contradicție fundamentală între politica soviniștă a conservatorilor din aristocrația ungară din Imperiul habsburgic și politica papală față de români. Începînd, mai ales din momentul creării de către Roma a unei unități administrative eclesiatice în granițe etnice pentru românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, în 1853, așa numita Provincia Eclesiasitică de Făgăraș și Alba Iulia, spiritele s-au agitat și mai tare, cu cît teritoriul noii provincii era și scos de sub jurisdicția cardinalului primat al Ungariei și subordonat direct Romei.

Măsura a surprins și prima mare luare de poziție aparține Episcopului Transilvaniei, Ludovic Haynald, marcantă personalitate culturală și politică, un botanist de mare erudiție, stimat de toți specialiștii epocii, dar și un mare adversar al luptei românilor pentru crearea unui stat național unitar.

Orientarea politică a lui Ludovic Haynald este ușor de sintetizat și, citeva documente, care aduc noi date asupra izvoarelor de șovinism ce se vor întări în Ungaria după 1867, vor fi edificatoare. În raportul adresat papei Pius al IX-lea la 2 mai 1869 (și repetat la 22 mai 1862) el scria :

¹ Cf. I. DUMITRIU — SNAGOV, *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne. 1866—1887. Régestes des documents concernant la création de la hiéraschie catholique en territoire national roumain et les événements contemporains*, Roma, 1984. (Miscellanea Historiae Pontificiae, 48).

„Seria evenimentelor a fost aceasta: În Transilvania era împărăția dacilor și, în acest loc, unde este astăzi cetatea Albei Iulii, era cetatea Sarmis, loc în care este scaunul episcopal. Dacii au fost subjugăți de romani sub împăratul Ulpui Traian. Transilvania a fost transformată în provincie romană și lângă cetatea Sarmis s-a așezat colonia romană Apulum. În cetatea Sarmis romanii au construit templul soarelui, denumit templul orologiului, de către Legiunea a XIII-a romană, comandată de Ulpius Mucianus, în onoarea lui Antoniu Piu și a mamei acestuia Iulia, de unde cetatea Sarmis a luat numele de Alba Iulia.

Au venit apoi ungurii și au ocupat ceea ce altădată se numea Panonia și Dacia iar azi se cheamă Ungaria și Transilvania.

Datorită situației geografice și condițiilor de ordin național, politic și confesional, din prezent și din trecut, biserica din Transilvania se deosebește total de restul bisericii din Ungaria, și are caracteristici care-i sînt proprii. De fapt, după cum înălțimile munților Carpați o încing cu un fel de zid care-i formează frontiera naturală, pe de o parte spre Ungaria și pe de altă spre provinciile vecine ce țin de Austria și de Turcia, astfel viața naționalităților, politică și confesională, i-a dat o înfățișare complet diferită de aceea a provinciilor vecine... În Transilvania, diferitele naționalități, secui, unguri, sași au un drept public și privat deosebit și cu totul alta este situația românilor care nu se numărau printre grupările cu privilegii. Aceștia aparțin aproape în exclusivitate la ritul bizantin, sașii se identificau exclusiv cu luteranii, ungurii și secuii se impart și ei, tot în exclusivitate, între catolicism, calvinism și unitarianism.

Această împărțire a elementelor oricărei vieți publice sau private în funcție de naționalitate, a ridicat și a păstrat între ele o separare mai fermă și mai durabilă, o adevărată separare a sufletelor, gelozie, emulare și neîncredere. Pe de altă parte, în raporturile mutuale, aceasta a creat aproape la toți oamenii, pînă în straturile cele mai umile, o rețineră de o extraordinară prudență, care poate să rivalizeze aproape cu arta diplomației, și ale cărei forme extreme pot să ajungă la viclenie și înșelătorie...

În consecință, fiindcă prin recenta promovare la demnitatea arhiepiscopală a episcopului roman greco-catolic din această provincie, episcopul romano-catolic se vede deposedat, fără nici o greșală, din partea sa, de această onoare și de această înțietate în care el era obișnuit să fie...

O altă rațiune a acestei înăsturi (de a-l pune pe el în fruntea ierarhiei ecleziastice — n.n.) este nevoia de a se păstra între cele două biserici — cea maghiară romano-catolică și cea românească greco-catolică o armonie extrem de mult dorită. Cînd a fost întemeiată arhiepiscopia de rit românesc la Alba Iulia (în anul 1853 — n.n) n-au lipsit dorințele de acest sens, exprimate fără echivoc, pentru că se atribuia această promovare nu atît pentru ritul bizantin, care îmbrățișează marea majoritate a locuitorilor acestei provincii, ci mai mult pentru pretinsa națiune românească. Aceste dorințe tindeau să stabilească o relație de subordonare a arhiepiscopiei romano-catolice, deoarece se insinua în chip foarte deschis că lucrul era posibil, din cauza protecției foarte speciale acordate elementului bizantin și românesc....

Ceea ce am spus din punct de vedere ecleziastic, vom vedea că este o doniță dreaptă și din punct de vedere politic.

Intr-adevăr, nu este chestiunea noastră să scrutăm viitorul, printr-un oracol al Casandrei foarte rău primit, nici să arătăm, poate iarăși într-un chip rău privit, ce a însemnat focul și violența naționalismului românesc, recent aprins, și prin ce se prepara el să aducă ceva bun sau rău. Aceasta, oamenii care sînt în fruntea

administrației o văd mai repede... ei cunosc deopotrivă și spre ce tinde entuziasmul extrem al românilor din Principatele Dunărene, prin care ei se încarnează să obțină deplina uniune a vieții lor publice, și această unire, sub forma unui guvern la putere, știm foarte bine cum și-a manifestat în trecut spiritul ei național, acționând ca un instinct. Recent de tot, atît prin evenimentele ultimilor zece ani, cît mai general, prin dezvoltarea progresivă a spiritului naționalist la toate popoarele Europei, surescitată de literatura românească ce începe să se impună din ce în ce mai mult, acest spirit național atrage atenția și românilor care locuiesc în provinciile vecine cu Austria și care animă mișcările naționalilor lor care locuiesc în Principatele Dunărene. Se știe cu oîtă ușurință se poate ajunge ca, dacă acest spirit nu este bine controlat, centrul de greutate al naționalismului lor, să cadă în regiunile externe Austriei, să hrănească o populație românească puternică și unde, datorită slăbiciunii imperiului otoman, poporul aspira să ajungă la o viață mai liberă prin realizarea unirii. Înșă, în plus, se știe foarte bine ce importanță are la acest popor manifestarea exterioară a bisericii și constituția ei ierarhică, ce n-are decît puțină cultură, și care se leagă de ritualurile exterioare și de ceremonii că de principalele manifestări religioase. Nu vreau să amintesc decît că în Principatele Dunărene ierarhia românească are demnități de onoare și de influență publică, și în preștanța lor față de reprezentanții poporului (ca urmare a unei organizări foarte recente a Principatelor Dunărene, decisă de Congresul de la Paris al puterilor europene (după unirea Moldovei cu Țara Românească marile puteri recunoscuseră, la 7 aprilie, dubla alegere a lui A. I. Cuza, n.n.)). Nu amintesc decît că preoții sau popii români, dacă sînt ignorați în problemele religioase, au o conștiință perfectă a originii lor românești și a tendințelor românilor, că prin aceasta ei exercită cea mai mare influență asupra convingerilor poporului lor și, în consecință, mișcările lor populare sînt în același timp și mișcări religioase. Așa se explică faptul că, în timpul ultimelor răscoale din Transilvania, ca și cele dinainte, din timpul lui Horea și Cloșca, masele românești, însetate de războare, au avut în general drept căpetenii sau tribuni pe popii lor, și așa, agitațiile politice îmbracă în același timp caracterul mișcărilor religioase (și invers, interesele religioase își exercită influența în viața politică); este fără îndoială că centralizarea eclesiastică și subordonarea ierarhică a poporului român sub un singur conducător, în diferitele provincii austriece, sînt departe de a ne fi indiferente din punct de vedere politic, și chiar cele care au o cît de mică legătură cu acest aspect, exercită o însemnată influență asupra evenimentelor din viața publică a acestor regiuni din Europa Orientală.

Pe cînd noi dorim să măsurăm avantajele întemeierii unei mitropolii românești, în provincia noastră pentru a propaga și consolida unirea cu Roma, nu ne este permis să uităm influența ei asupra maselor populare pentru unirea probabilă a acestor provincii cu Principatele Dunărene și cu revoluția lor...

Iată de ce, din aceste motive grave de ordin politic, fără îndoială ne punem astfel de probleme, fiindcă elementul românesc (capabil să tindă la ieșirea din monarhia habsburgică) se vede întărit prin această concentrare de putere, iar elementul maghiar, ca element romano-catolic, comandat de acesta sau dirijat de el în cea mai mare parte, să nu fie stabilit...

Această națiune ungară este animată de spiritul monarhic și aristocratic. Acela care afirmă că poporul maghiar este republican sau democratic, nu-l cunoaște... De fapt, așa cum un mare avocat a trebuit să mărturisească în raport cu echilibrul european, dacă monarhia austriacă n-ar exista, ea ar trebui inventată. Fiecare maghiar, și întreaga națiune maghiară din interiorul monarhiei austriece,

mai puțin câteva mii care trăiesc în Moldova și Țara Românească — ar trebui să proclame aceasta; dacă monarhia austriacă n-ar exista, din punct de vedere al binelui de care se bucură națiunea maghiară, ea ar trebui să dorească constituirea acesteia. Salvarea ungarilor nu există în afara Austriei.

În raport cu popoarele germanice, cu slavii de nord și de sud, în raport cu imperiile rus și turc care ne înconjoară, națiunea noastră de câteva milioane de oameni, înconjurați și amestecați din toate părțile (în hotarele monarhiei austriece) cu locuitori de altă limbă și națiune, sau mai bine zis risipiți ici și colo în mijlocul acestora, și despărțiți unii de alții adesea de mari distanțe, în teritorii aparținând altor națiuni, împărțiți în grupuri, sîntem forțați, vai de noi! să dorim a locui într-o monarhie ca aceea austriacă, în care nici un element național n-are preponderență și unde înțeleptul guvern al Împăratului Apostolic nu va împiedica aproape niciodată, în limite juste, evoluția unei vieți naționale libere...

Ungurii o știu; cei care au un bun discernămint al situației sînt conștienți; de asemenea, deși ne dă de gîndit perioada nenorocită din ultimii ani, este limpede că elementul național maghiar va aduce întotdeauna o bază oportună pentru realizarea marilor intenții ale Împăratului Apostolic, pentru întărirea tronului.

Acestei afirmații nu i se opune trista istorie a anilor 1848—1849. Căci, dacă ținem seama de faptul că întreaga Europă, în acel timp, a fost invadată de spiritul revoluționar, care a ajuns în chip de sacrilegiu să răstoarne din temelie augustul tron chiar în capitala monarhiei... Dacă am considera că pentru monarhie caracterul singular și deosebit de periculos al revoluției maghiare deriva din faptul că aberațiile vieții constituționale (care există numai aici) n-ar fi fost reprimare indeajuns, majoritatea poporului ar fi intrat pe calea nefastă a revoluției desfășurate de capii rău intenționați ai rebeliunii, care au uzurpat în chip perfid numele și autoritatea regelui...

Dar, dacă deja pînă la acest punct s-ar părea drept și prudent ca elementul maghiar să nu fie trecut în urma celui românesc, chiar în viața ecleziastică și în structura ierarhică, o altă rațiune se adaugă mai mult decît suficient: biserica romano-catolică a fost și va fi întotdeauna, din punct de vedere politic, importantă pentru dinastia habsburgică... pe bună dreptate biserica împăratului, a dinastiei, a guvernului și a armatei"...²

Piedoaria lui Haynald^{*} urmărește nu atît necesitatea de a fi el avansat în scara ierarhiei catolice — depășind cel puțin nivelul ierarhiei românești — ci caută să atragă Roma într-o întreagă conspirație politică. În subsolul argumentării este prezentă de fapt o filipică la adresa curiei romane care ar fi nesocotit dreptul unei națiuni catolice, care ar fi încălcat autoritatea consacrată a unei dinastii apostolice și ar fi pactizat cu o națiune căreia nici istoria și nici divinitatea nu i-ar fi permis o aspirație egalitară, să aibă un loc propriu la masa popoarelor. Parafrazînd argumentarea lui Haynald, Roma, dacă nu era, trebuia născocită numai pentru a sluji demonstrației sale. Virulența atacurilor l-a condus însă la eșec și, pentru aplanarea agitațiilor antiromânești în fruntea cărora ascensionase pînă în parlamentul de la Budapesta, și împăratul și papa au fost nevoiți să-l înlătore din scaunul transilvan, în 3 mai 1864. Prin vocea lui se exprima însă geneza strategiei de deznaționalizare pe care, în etape succesive, memoria documentelor o va aduce treptat la lumină.

² Arhiva Secretă a Vaticanului (în continuare A.S.V.) fond Arh. Conciliului, Relații *ad limina*, Transilvania, 810, B; Cf. I. Dumitriu-Snagov, *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne, 1850—1866*, Roma, 1982, p. 402—464.

Ne-am propus a supune problema deznaționalizării românilor unei analize critice, cu ajutorul faptelor consemnate documentar, în cîntarul unor criterii obiective — adică eliminînd orice argument neconfirmat în chip obiectiv.

Astfel, de la bun început ne-am impus întrebări asupra cărora atenția noastră trebuia să se îndrepte cu prioritate (chiar dacă nu ne-am propus să tratăm exhaustiv un asemenea subiect, ci să prezentăm numai unele momente și spații din istoria deznaționalizării — și nici acestea în totalitate, ci numai în raport de strategia ei). Aceste întrebări s-au organizat cît se putea de firesc, ca premise de studiu: — A existat problema deznaționalizării? A fost ea o necesitate istorică? — Cum și pentru cine? — Cînd și cum a evoluat: întîmplător sau premeditat?

Am ales exemplul episcopului Ludovic Haynald ca „măr al lui Paris“ în deschiderea problemei pentru trei motive:

1. Pentru că Ludovic Haynald este un caz tipic pentru a proba că în istoria Transilvaniei, prin evoluția și intensitatea acțiunilor lui antiromânești, se demonstrează în *feedback* forța de rezistență a unei colectivități majoritare, asupra ei în teritoriul său de etnogeneză.

2. Pentru că, personalitate de vîrf în politica și cultura epocii, la nivel european, Ludovic Haynald era conștient că, pentru a păstra privilegiul medieval al celor puțini din *ancien régime*, este nevoia de a căuta instrumentul capabil să organizeze, în timp și spațiu, o strategie în materie. Acest instrument i s-a părut a fi Biserica Catolică locală, catalizator pentru Vatican și Viena — respectiv al papalității și dinastiei imperiale. Și, curios, ca o vocație a contradicției, același Haynald care făcea apologia imperiului ca stîlp al papalității, va ataca în 1870 dogma infailibilității cu virulența insurgenței.

3. Pentru că, judecînd cu experiența istorică contemporană, strategia deznaționalizării românilor nu exprimă nimic mai mult decît teza rasei superioare în cheie medievală (clericală și nobiliară) dezvoltată mai tîrziu de horthysm, prin încercarea de a prelungi, împotriva sensului istoriei, un statut de apartheid al românilor, în cheia șovinismului imperialist (hitlerist).

Cum s-a văzut din raportul din 2 mai 1859, Ludovic Haynald, prezenta obiectiv situația elementului privilegiat maghiar, ca risipit în imperiul habsburgic, în special în Transilvania³, avîndu-l în vedere chiar și în Moldova și în Valahia.

În Arhiva Congregației Afacerilor Ecclesiastice Extraordinare din Vatican se află un memoriu trimis în apărarea episcopului Haynald, pentru ca Pius al IX-lea să nu-l înlăture din scaunul de la Alba Iulia: „Venim la Sanctitatea Voastră — scrie memoriul — exprimînd dorința întregii colectivități romano-catolice din Transilvania. Să nu îngăduiți ca, prin privarea de către capul său, să nu cadă aceasta în cel mai mare pericol și în cea mai mare nenorocire. Și nici să nu îngăduiți ca aceasta să fie umilită în fața cetățenilor necatolici din această țară, care doresc ca drepturile și libertățile sale să le aperse cu toată tăria. Redă-ne și păstrează-ni-l pe veneratul nostru episcop Ludovic Haynald...

Semnează: Conte Francisc Beldi, Conte Anton Eszterházy, Baron Blasius Orbán, David Sikely de Kilyen, Conte Camil Bethlen, Conte Carol Mikes, Conte Adam Kornis, Baron Ioan Bornemisza, Baron Ludovic Josika, Baron Sigismund

³ În statistica sa el evalua astfel: 230.000 catolici de rit latin, față de 648.000 români catolici de rit oriental și 1.187.000 luterani, calvini, unitarieni și ortodocși (aceștia din urmă în cea mai mare parte români și superiori ca număr uniților).

Szentkeresztyi, Conte Ioan Eszterhazy, Conte Mihai Eszterhazy, Conte Nicolae Lázár, Conte Albert Kornis, Conte Ioan Mikes, Conte Ludovic Horvath-Toldy, Baron Leopold Bornemisza, Baron Alexandru Huszar, Baron Carol Huszar, Baron Nicolae Huszar, Baron Carol Huszar, Baron Adam Huszar“.

Contrasemnează: „Cardinal Scitowsky“, Primatul Ungariei, „la Strigoniu, 5 martie 1864“.⁴

Documentul nu lasă nici o îndoială asupra categoriei de „maghiari“ în numele cărora episcopul apără „colectivitatea“ credincioșilor săi din „Biserica Catolică a Transilvaniei“.

Să vedem însă și altă față a activității lui: în raportul citat, am văzut că el vorbește de existența unor emigranți din secuime în Moldova și Țara Românească.

Preocuparea lui Haynald față de emigrații maghiari printre românii de dincoace de Carpați este însă mai veche. La 3 decembrie 1857, el scria, din Alba Iulia, episcopului Angelo Parsi, din București: „Există în mitropolia Ungariei, sub protecția Eminentului Cardinal Arhiepiscop de Strigoniu, Societatea denumită „Sfântul Ștefan“ a cărei sarcină este să propage limba maghiară prin cărți care să întărească credința și pietatea. Această societate, în ultimii zece ani a tipărit și difuzat mai multe sute de mii de cărți bune, pentru care motive împărțirea lui Dumnezeu dobândește noi forțe de a crește în inimile credincioșilor. Această merituosă societate vrea, așa cum se vede din scrisoarea Eminentului Cardinal Primat, din 26 noiembrie art. nr. 4966, să trimită maghiarilor catolici care locuiesc în Valahia aceste cărți bune și icoane sfinte, în mod gratuit. Pentru aceasta, dorim să avem informații suficiente asupra locurilor unde se află aceștia. Asemenea informații a cerut cardinalul să i le transmit în scris, în acest fel: — În ce localitate anume locuiesc maghiarii în Valahia? Cîți sînt în fiecare loc? Cu ce nume și prenume vin ei acolo în Valahia? Ce alte informații în legătură cu ei se mai pot obține? Scopul acestei informări este să se ia măsuri pentru dezvoltarea realităților catolice a maghiarilor din teritoriu...“⁵

În aceeași direcție de orientare a activității „religioase“ dincolo de munți, episcopul Haynald, adresîndu-se la 27 decembrie 1861 Guvernului Principatului Regal al Transilvaniei, scria:

„Față de pericolele morale la care se află expuși tinerii de cele două sexe din ținuturile secuilor, care emigrează în orașele din Transilvania și chiar în foarte apropiatele Principate Române, am avut sarcina încă din anul 1854 să cer Guvernului Tronului Imperial și Regal de atunci să emită decrete cu scopul ca oficiile să nu elibereze pașapoarte de emigrare decît tinerilor și tinerelor care pot să producă un certificat eliberat de parohul competent, probînd că au frecventat școlile și învățămîntul religios.

Ca urmare, Guvernul Regal și Imperial a emis o circulară la 25 aprilie 1855, nr. 1855/199, către oficiile politice, după care pașapoartele pentru a merge la lucru în străinătate nu vor fi eliberate tinerilor decît dacă aceștia pot să producă un certificat de educație religioasă...

⁴ Arhiva Congregației pentru Afaceri Ecclesiastice Extraordinare, Fond Austria, Pos. 328, Fasc. 171, f. 26 r. (în continuare AA EE SS).

⁵ Arhiepiscopia Romano-Catolică București (în continuare ARCB) Scat. 34, 116/121 în care se pot vedea cîte fonduri materiale au fost investite de această societate în România.

Recent, emigrarea în Principatele Române a secuilor dornici să-și găsească de lucru acolo a crescut simțitor, după cele ce scriu ziarele; și, dacă putem atribui valoare informațiilor publicate, degenerarea și mizeria fizică și morală a celor ce emigrează sînt într-adevăr înspăimîntătoare. Dorind a frîna decăderea morală la care sînt expuși credincioșii mei în ținuturile secuilor, am onoarea să supun această chestiune înaltei atenții a Guvernului Maiestății Sale imperiale și Regale, cerînd cu insistență recomandările anterioare...⁶

Aceasta era grija față de emigranții din secuime în România (în special în Moldova) și episcopul căuta să-i mențină cît mai aproape de scaunul său, o preocupare de altfel normală pentru oricare ierarh. Raportul vizitatorului apostolic Giuseppe Tomassi, din 10 decembrie 1858, ne prezintă însă situația din Moldova cu competența celui care o cunoaște la fața locului⁷

„Misionarii maghiari vin în Moldova, fără ca, de la Roma, conducerea noastră ierarhică să fi știut vreodată cine sînt... Ei coboară aici din Transilvania vecină și se plantează în Misiune, superiorul lor pretinzînd 100 de scuzi pe an, după cum le-a plătit pe vremuri episcopul Paroni... Aș putea spune multe, dar mă limitez la întrebarea dacă indivizii expediați aici sînt cei mai buni din Transilvania? În mod sigur, nu! Ba pot spune că ierarhia din Transilvania își rezolvă comod situația: oprește spuma și aruncă drojdiile în Moldova...” (Cap. Despre reformă).

„Aici ei caută să impună limba maghiară în locul limbii române... interzicînd credincioșilor lor să vorbească românește, considerînd-o că limbă a schismaticilor... Dar limba română este aici necesară mai înainte de orice... Și am vorbit cu unii dintre misionarii maghiari, fiindcă nu sînt toți la fel de fanatici, după cum am vorbit și cu dascălii lor, iar aceștia toți declară că limba maghiară este vorbită de mulți, dar că limba română o vorbesc toți, inclusiv maghiarii înșiși... Și sînt ferm convins că, dacă se poate spune că toți maghiarii vorbesc românește, nu se poate spune că toți românii vorbesc maghiara, fapt pentru care trebuie să spun că misionarii noștri trebuie să folosească în primul rînd limba română. Maghiara se poate pune, după mine în același raport cu germana, poloneza și cu franceza. Indivizii aparținînd la aceste națiuni, care, dacă în definitiv nu și-au ales Moldova ca loc de ședere veșnică, atunci, cu atît mai mult nu trebuie să vorbim de maghiari care, nepăstrînd din națiunea lor decît originea și numele, sînt născuți aici, aici crescuți, aici stabiliți de generații și încă de bună voia lor? Este adevărat că și astăzi sînt frecvente emigrările maghiarilor în Moldova, dar tot atît de adevărat este că primul lucru pe care-l fac este acela de a învăța limba. Este adevărat că unii dintre aceștia ori nu o știu ori nu vor să o învețe, dar aceasta se întîmplă tocmai pentru că aici sînt misionari maghiari și chiar unii italieni care vorbesc foarte puțin limba română...” (Secțiunea a IV-a, Art. I, Despre predică).

Urmărind efectele negative ale activității misionarilor de acest fel, vizitatorul Giuseppe Tomassi scrie :

„Bîlciurile sînt reuniuni care corespund celebrării hramurilor și care, în mod obișnuit, degenerază în adevărate și pronunțate bacanalii. Această formă

⁶ Arhiva Diecezei de Alba Iulie (în continuare ADAI) 1861, dec. 27, Nr. 2035, Cat. 23, 35.

⁷ Arhiva Congregației de Propaganda Fide (în continuare ACPF) Sc. Moldavia, vol. 11, f. 105 r-150 v.

de păgînism este sârbătorită cu fanatism... Aici se adună parohii din toate părțile. Mascaradele cele mai plăcute țăranilor sînt acelea de a maimuțări pe preoții ortodocși în slujbele lor și cu nerușinare și insulte publice la adresa religiei dominante. Totul se face cu mare larmă a acestei adunături de bătărani, însoțită de sunete asurzitoare de clopote care trag continuu, și astfel se profanează acest simbol sacru al cărui rost este întîlnirea solemnă..." (Secțiunea V, art. 1).

În acest punct, cu prudența la care ne obligă obiectivitatea, am putea motiva că libertatea confesională și dreptul ierarhilor de a-și asista coreligionarii, condamnînd excesele, pot legitima intervențiile chiar și în afara diecezei proprii — cum era cazul Moldovei în afara Ungariei (măcar că sinodul de la Serdica încă din anul 343 interzicea amestecul în afacerile interne ale altei dieceze). Întrebarea care se pune în continuare este însă dacă ei au sau nu au dreptul de a impune altor colectivități, majoritare, deznaționalizarea, sau de a organiza o ofensivă antistatală, în umbra libertății de manifestare a religiei.

Pentru a lămuri cît mai bine strategia deznaționalizării, este necesar a defini contextul istoric, condiționat de legislația Ungariei care se perfecționa treptat :

Prin legea VI din 1840, art. 4, corespondența dintre stat și biserică trebuia să se facă numai în limba maghiară ; din 1843 (art. 7) toate matricolele trebuiau făcute în aceeași limbă și se prevedea ca, în viitor (art. 8) să se numească preoți, predicatori și capelani numai dintre cei cunoscători ai limbii maghiare.

În anul 1868, legea XXXVIII, *legea învățămîntului primar* care impunea limba maghiară, preceda faimoasa și durabila lege XLIV (sanționată la 6 decembrie și promulgată în ziua următoare), *legea egalității naționalităților*, a cărei bază era enunțată de la început : „În Ungaria (la care era înglobată din 1867 și, Transilvania — n.n.) dat fiind că toți cetățenii, în virtutea principiilor fundamentale ale Constituției, formează din punct de vedere politic o singură națiune, națiunea maghiară una și indivizibilă, careia aparține, cu deplină egalitate de drepturi, oricare cetățean al patriei, independent de naționalitatea sa”.

Legea naționalităților, pînă la primul război mondial, a oferit cadrul de acțiune a politicii de stat, operînd din ce în ce mai profund în societate și căuțînd să facă din Biserica Catolică un docil instrument politic (și uneori atînjîndu-și pe deplin scopul). Realizarea regimului dualist austro-ungar în 1867 și aspirațiile lui dincolo de granițe au dat imediat un elan fanatismului aristocrației și deznaționalizării și, pe teren religios, îl regăsim imediat în prima linie pe Arhiepiscopul Ludovic Havnald și Cardinalul Primat al Ungariei Ioan Simor, militînd pentru autonomia catolică din Ungaria și pentru ieșirea de sub Concordatul din 1855. Să lăsăm însă documentelor posibilitatea de evocare :

Eminentei Sale Reverendissime
Cardinalul Alessandro Barnabà
Prefectul Congreg. De Propaganda Fide
Roma

Nr. 220

București, 25 aug. 1868

Eminentă,

Chiar acum s-au prezentat aici trei inși — doi preoți și un laic. Unul dintre preoți este canonic la Pesta, în Ungaria, și rector al Seminarului din aceea localitate.

Ei au făcut o călătorie în Moldova, unde l-au văzut pe confratele meu din Iași. Ei doresc să trimită ajutoare, preoți maghiari și să stabilească, în înțelegere cu episcopul, școli pentru maghiari. Ei au venit, în trecere, să mă vadă ș.a. De altfel, după cum spuneau, ei știau că în Valahia acestea nu sînt alt de necesare.

Le-am cerut să-mi spună dacă au fost însărcinați cu această misiune de Papa. Mi-au răspuns că nu, ci că Societatea S. Ladislau din Pesta, de acord cu episcopii, i-ar fi trimis aici, mai ales în Moldova.

Ei dorcau să se înțeleagă cu consulul general al Austriei și cu ministrul român al cultelor și al instrucțiunii publice și mi-au cerut informații.

În privința guvernului român, eu le-am spus că n-au decît să facă ce vor, dar că eu mă țin sistematic în rezervă, la o distanță respectabilă, de bune relații, dar de a nu da ocazia să se amestece în afacerile mele etc.

Confratele meu din Iași nu va uita, fără îndoială, să vă raporteze. Din partea mea, orice amănunte îmi vor veni la cunoștință, vi le voi raporta fără întârziere. Pentru moment, voi spune numai că, aprofînd intențiile acestor domni, eu nu văd cine îi autorizează să întreprindă asemenea demersuri, fără măcar să prevină Sfîntul Scaun. Este foarte lăudabil că ei vor să vină în ajutorul catolicilor maghiari, dar, a voi să se ocupe — așa cum se pare că au anunțat peste tot — de lucruri care țin de jurisdicția ierarhului local și de a-mi trimite mie preoți maghiari, și mai ales maghiari franciscani, aceasta mi se pare din cale afară.

Vom vedea însă de acum încolo...

Al Eminentei Voastre Rev.,

Antoine Joseph Pluym⁸

Episcop de Nicopolis și Administrator Apostolic al Valahiei

Peste cîteva zile, Ep. Pluym scrie din nou către Card. Barnabă :

Nr. 228

București, 31 aug. 1868

„Eminență,

Mă grăbesc să vă aduc la cunoștință ceea ce, după ultima mea scrisoare, am aflat referitor la misiunea celor trei persoane.

Dl. Kubinsky, canonic de Calocca și rector al Seminarului Central din Pesta, a plecat a doua zi cu însoțitorul său laic. Celălalt, Dl. Veszely, Arhidiacon și paroh de lângă Cluj, în Transilvania, a mai rămas cîteva zile la București. El s-a înapoiat din Transilvania cu doi preoți, profesori, unul la seminarul episcopal și altul la gimnaziul din Cluj. Toți maghiari, într-un număr destul de mare pentru a explora țara.

În singura zi în care ei au rămas la București, au fost să vadă pe consulul general al Austriei și pe pastorul calvinist, de asemenea maghiar. Acelaș lucru l-au făcut la Galați, dar nu știu pentru care motiv.

Ministrului român al cultelor și instrucțiunii publice nu i-au făcut nici o vizită. Se pare că au fost informați de către consulul general că n-ar fi prea bine primiți.

Nu cred că este nevoie să relatez Eminentei Voastre amănunte asupra a tot ceea ce, în aceste zile, a fost difuzat și comentat aici, direct sau indirect, fie

⁸ Ibidem, SC, Bulgaria — Valachia, vol. 14, f. 474.

despre mine, fie despre alții. Este suficient să vă spun că scopul care reiese evident din toate aceste demersuri nu este altul decât acela de a se amesteca, de fapt, în administrația vicariatelor catolice din Moldova și Valahia. Pentru a-și atinge acest scop (mai mult sau mai puțin ascuns) ei doresc — după cum au cântat acest refren pe diferite tonuri — să stabilească școli exclusiv maghiare, să promoveze predici și instrucțiuni în limba maghiară, și să introducă, sau chiar să facă dacă pot, preoți maghiari.

P. Filip, pasionist, căruia Dl. Canonic Kubinsky i-a spus toate astea, i-a dat o replică simplă, că, pentru Țara Românească, și în special pentru București, nu-i nevoie de nimic, fiindcă sint de toate; că la Frații Școlilor Creștine există cateheza maghiară și o clasă maghiară și la fel și în cele două școli pentru letele maghiare; că se predică în maghiară din două în două săptămâni; și că (pe lângă cei trei preoți franciscani maghiari de la Brăila, Ploești și Turnu Severin) există aici la parohie doi preoți maghiari și încă unul la episcopie, Dl. abate Richter.

Aceștia au protestat :

1. că politica era străină de demersurile lor ;

2. că într-o afacere atât de delicată, bineînțeles că n-ar face nimic fără ierarhul local și fără Congregația de Propaganda Fide. Nici unul, nici altul din aceste proteste nu mi-au fost spuse însă mie. Astfel, toate aceste aserțiuni eu nu le-aș accepta decât sub beneficiu de inventar.

1. În ceea ce privește politica, aș vrea foarte mult să cred că acești domni sînt străini de ea. Nu știu însă în ce măsură sînt străini Monseniorul Arhiepiscop Primat al Ungariei și Monseniorul Haynald. Dar am multe motive să cred că Societatea Sf. Ladislau și acești episcopi suportă dacă nu acțiunea, cel puțin influența politică a ministerului maghiar. Maghiarizînd țara, îi va fi mai puțin dificil să anexeze Țara Românească, Moldova și Bulgaria, și să restabilească vechiul regat al regelui Ludovic al Ungariei. Fiindcă aceasta este dorința Ungariei și din care nu se face un secret.

2. Cît despre afirmația că ei nu vor să întreprindă nimic fără Propaganda Fide și ierarhul local, este prea evidentă ca să nu fie sinceră, pentru că, de fapt, acești domni nu pot să ignoreze că, fără un mandat special din partea Sf. Scaun nu se pot amesteca în administrația altuia.

Și de asemenea, dacă ei nu vor să împietzeze cu nimic teritoriul vecinului lor, ceea ce este foarte delicat cînd este vorba de așa ceva, atunci pot să meargă și să facă ostentativ o anchetă solemnă, nu numai neprevenindu-mă pe mine și nici pe confratele meu din Iași, atunci pentru care motiv au anunțat cu cîteva luni înainte prin jurnalele maghiare că Societatea Sf. Ladislau, știind cum catolicii maghiari din Valahia și mai ales din Moldova sînt abandonăți, are intenția să trimită acolo o delegație pentru a face anchetă ?

Pentru toate acestea, eu le-am cerut ca, mai întii — așa cum am raportat, în ultima mea scrisoare, să aibă un mandat *ad hoc* al S. Scaun. Răspunsul a fost negativ.

Am considerat de datoria mea să aduc toate acestea la cunoștința Em. Voastre. Mă încredințez înțelepciunii și prudenței Voastre de a face tot ceea ce veți crede că este bine...

Antoine Joseph Pluym etc.⁹

⁹ Ibidem, f. 475 r-477 r.

La 7 septembrie 1868, Card. Barnabo răspunde apreciind favorabil comportamentul ep. Pluym și-i cere să-și mențină aceeași atitudine fermă¹⁰. Totodată el comunică episcopului de la Iași, Salandari, poziția luată de Mgr. Pluym și-i cere să adopte aceeași atitudine¹¹.

La 30 sept. Cardinalul revine către Mgr. Pluym cu aceleași instrucțiuni.¹²

În continuare, Ep. Pluym raportează Romei :

Eminenței Sale Card. Barnabà

Nr. 266

București, 7 octombrie 1868

Eminență,

N-am primit nimic pînă acum de la confratele meu din Iași. Nici nu am noutăți de la delegația maghiară, care a venit în una august să exploreze țara. Cei trei domni au făcut o relatare asupra călătoriei lor, într-o reuniune a Societății S. Ladislau, care a avut loc anul acesta la Györ. Discursurile lor sînt publicate în ziarele maghiare.

Pe scurt, conținutul lor este acesta :

În România (de obicei se vorbește de întreaga țară, adică de cele două principate vechi : Moldova și Valahia), sârmanii maghiari sînt în pericol să-și piardă naționalitatea și religia. Este nevoie să se trimită acolo preoți maghiari, așa cum se făcea odinioară. Din opt, așa cum erau trimiși mai înainte în Moldova, a mai rămas unul. Apoi trebuie create școli ungurești și chiar și o școală normală, care să formeze institutori. Se propune apoi să se facă un seminar, unde să se trimită tineri din Valahia și Moldova etc, etc.

Ca mijloc de a atinge acest scop, dl. Arhidiacon (unul din cei trei deputați) a propus încorporarea Moldovei în episcopia Transilvaniei și a Valahiei în episcopia Banatului. Dl. Mayer (deputat laic) a propus să se trimită peste tot consuli, vice-consuli etc. maghiari, ca să-i înlocuiască pe germani sau pe slavi ; și, ca încununare, unul dintre membrii asociației a propus, ca mijlocul cel mai simplu și cel mai eficace, să se anexeze ambele principate la coroana Ungariei.

A fost numită o comisie, prezidată de un episcop, care să examineze propunerile făcute. Vom vedea ce se va stabili. Dacă proiectele au onoarea să-i placă, ceea ce este foarte probabil, Vaticanul se va putea aștepta să primească într-o bună zi o foarte umilă cerere de a-i conedia pe toți italienii și de a-i înlocui cu maghiari. Aceasta pentru că italienii n-au dispus românizarea maghiarilor, pe cînd maghiarii nu doresc decît să maghiarizeze întreaga țară și să restabilească regatul Sfîntului Ștefan și al regelui Ludovic.

În rezumat, îmi place să cred că acești domni sînt bine intenționați și că se interesează sincer de binele spiritual al compatrioților lor ; dar, pe de altă parte, sînt încredințat că fondul chestiunii nu-i decît politica maghiară, față de care preoții și episcopii dacă nu sînt cooperatori, ei sînt cel puțin instrumente decile și zeloase. Să sperăm că ei vor fi ca mai înainte...

Ep. Antoine Joseph Pluym¹³

¹⁰ ACPF, Lettere, Decreti, Biglietti, 1868, II, f. 1018 v-1019 r.

¹¹ Ibidem, f. 1019 v-1020 r.

¹² Ibidem, f. 1104 v-1105 v.

¹³ ACPF, Sc. Valachia, vol. 14, f. 484 r-485 r.

Nu lipsește din arhiva Congregației De Propaganda Fide nici reacția provocată la București de „vizita“ delegației „eclesiastice“ a Societății S. Ladislau, așa cum același episcop Pluym informa pe cardinalul Barnabà :

„București, 15 octombrie 1868, Nr. 276

Eminentă,

Zilele acestea, după ultima scrisoare din care am avut onoarea să vă informez cu privire la ancheta maghiară, am aflat următoarea noutate : Dl. Arhidiacon Veszely, unul dintre cei trei deputați ai Societății S. Ladislau din Pesta, nu plecase cu Dl. Kubinsky și cu laicul care-l însoțea, Dl. Mayer. El a rămas încă trei zile și a plecat în sfârșit la Sibiu cu cei doi profesori din acel oraș, despre care v-am vorbit deja în scrisorile precedente.

În acest interval de timp, Dl. Veszely a mers în vizită la Șeful Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, ca să-i ceară regulamentul oficial al învățământului și să vorbească despre unele documente istorice pe care ministrul le-a publicat și despre altele pe care vrea să le publice în viitor. Acesta l-a primit foarte bine.

În acel moment însă, el a ignorat scopul călătoriei acestor persoane ; el l-a înțeles mai târziu și a fost complet edificat asupra acestui subiect prin discursurile la reuniunea de la Győr, publicate de ziarele maghiare. El a fost cum nu se poate mai nemulțumit. Această nemulțumire și-a manifestat-o față de persoana care i l-a prezentat pe Veszely și căruia i-a spus printre altele : „Nu am știut că Dv. ați venit ca să-mi prezentați niște spioni. Dacă mai vin încă o dată, vom ști cum să-i primim. Acești domni ar vrea să ne maghiarizeze țara, ceea ce noi nu le permitem. Pentru asta preferăm preoți italieni, care nu cunosc limba maghiară și sînt obligați să învețe limba țării ș.a. Dar, a adăugat el, ceea ce mă surprinde, este că episcopul nostru i-a primit pe acești „domni“ și se pare că vrea să-i urmeze“.

Interlocutorul lui a protestat împotriva acestei afirmații, spunînd :

„Este adevărat că el i-a primit și că i-a dat chiar ospitalitate unuia dintre ei, că-l cunoștea personal, dar în rest n-a avut cu ei nimic. El n-a știut că aceștia ar veni în țară și, cînd s-au prezentat, prima întrebare pe care le-a pus-o a fost aceasta : — Aveți un mandat din partea Vaticanului ?“

Cu prima ocazie, voi căuta să aflu dacă aceasta este părerea guvernului și a principelui...¹⁴

Nu este cazul să mai insistăm asupra altor probe ale activității acestei „societăți de binefacere“ prezentă vreme îndelungată în România prin numeroase manevre politice de susținută învrăjbire, fiindcă după aproape douăzeci de ani, alte personalități, în alte împrejurări, ne-au lăsat următoarea confirmare în Arhiva Secretă a Vaticanului.

Serafino Vannutelli, nuntiu apostolic la Viena, raporta Cardinalului Ludovic Iacobini, secretar de stat, la 14 iulie 1886¹⁵ :

„Există în Ungaria „după cum bine știe Eminentă Voastră Preavenerată, o asociație catolică denumită S. Ladislau, al cărui scop este să procure mijloace necesare pentru a-i ajuta pe maghiarii risipiți în diversele state din Peninsula Balcanică să-și poată îndeplini obligațiile lor religioase. În acest scop, ea dispune pe lângă colecte manuale, de unele vechi fundații.

¹⁴ Ibidem, fo. 486.

¹⁵ ASV, SS, Rubrica 247, Fasc. 3, fo. 14.

În fiecare an membrii se reunesc într-o adunare generală la Budapesta, când președintele, care este întotdeauna un episcop trebuie să informeze, printr-un mare discurs, asupra activității, cu sentimente de filială devoțiune față de biserică și de papă.

Singurul păcat în care cade Societatea S. Ladislau este acela de a confunda interesele maghiarismului cu acelea ale bisericii, refuzînd, spre exemplu, să-l ajute pe arhiepiscopul de București, dacă acesta nu protejează menținerea și dezvoltarea limbii maghiare așa cum vrea Budapesta.

Sărbătorind în acest an a 25-a aniversare de la întemeierea societății, pentru viitorul septembrie se anunță o reuniune extraordinară și mai solemnă decît de obicei...“

Ludovic Iacobini cunoștea și el la fel de bine situația, în toată complexitatea ei, dincolo de „inofensiva“ Societate fiindcă, el însuși nunțiu apostolic la Viena, totă ce scrie Cardinalului Antonelli, antecesorul său ca secretar de stat al Vaticanului, la 11 mai 1874, pe cînd se afla în capitala Austriei :

„Să-mi permită Eminența Voastră Preavenerată a adăuga cîteva cuvinte pentru a caracteriza partidele politice care, dincolo de Leitha (în Ungaria — n.n.) se luptă rînd pe rînd în țările de sub coroana S. Stefan,“

După acordul încheiat între Ungaria și Croația-Slovenia, lupta maghiarismului este mai puțin importantă cu celelalte naționalități, fiindcă naționalitățile care se află acum subjugate de maghiari sînt mai puțin influente, fie din cauza numărului, fie din cauza culturii lor mai puțin dezvoltate, fie și pentru că naționalitățile care se află în Ungaria și în Transilvania nu pot să-și valorifice drepturile atît de bine definite ca în regatele și provinciile de dincoace de Leitha. Cu excepția sașilor din Transilvania care aveau un statut propriu, cunoscut sub numele de „Univesitatea națiunii“, celelalte națiuni — sîrbii, românii, slavii, nemții și secuii — nu au de apărut drepturi din antichitate și cu caracter special, ci au numai de luptat pentru egalitate cu maghiarii.

Acum maghiarii fac în Ungaria ceea ce vrea să facă partidul centralist în țările cisleitane : să centralizeze și să maghiarizeze totul. Împotriva acestei tendințe luptă în special sașii, românii și sîrbii, dar nu chiar toți : o parte dintre ei privesc cu indiferență și ajută partidul dominant în eforturile lui centralizatoare.

Lupta cea mai importantă și de mare consecvență se limitează mai ales la două partide ce se numesc cu expresia de dreapta și de stînga în Dieta maghiară, adică partidul lui Deak sau al acordului și partidul lui 1848 sau al lui Kossuth sau al uniunii personale. Primul partid liberal este progresist, dar cu pas măsurat, vrea să păstreze cu fermitate acordul încheiat în 1867 cu partea occidentală a imperiului, celălalt, partidul de stînga, ar vrea să dizolve acordul și să se întoarcă la vechea uniune personală...

Nu am spus nimic pînă acum despre un partid care, ca peste tot în lume, așa și în țările din această parte și dincolo de Leitha, crește din ce în ce mai mult, adică de partidul socialiștilor, al muncitorilor. Pînă acum, acest partid, în orice caz mare, nu și-a găsit expresia într-unul dintre cele două parlamente, și eriza financiară, provocînd o oprire a dezvoltării industriale și comerciale a Austriei, a oprit încă puțin din zborul foarte rapid pe care și-l luase acest partid în anii trecuți, cînd meseriile, industria și comerțul își luaseră un avînt nemaivăzut. Lipsa de lucru face să domnească astăzi pacea între patroni și muncitorii lor, dar dacă situația va continua în același mod, dacă

III. Spre a se curma plîngerile despre neștiința învățătorilor de sate domnul profesor îi va subpune la un examen general de două ori pe an la Sfîntul Jorj după închiderea școlilor și la Sfîntul Dimitrie înainte de a se deschide sau cînd va vedea că au uitat ceva din cele ce învățase, să va popri în școala elementară pînă ce va putea face examen mulțumitor. Asemenea supțrevizorii cînd cercetînd plășile vor găsi pe vreunul care să nu știe acele ce se cer de la el să-i închiză în școală și cu raport să-i trimiță la școala elementară ca să repeteze și să facă din nou examen în ziua examenului candidaților să se invite domnul cîrmuitor a fi față.

IV. La întîmplare de plîngere de nesporire spre a să putea ști dacă învățătorul este de vină că nu și-a împlinit datoriile, ori școlarii că nu vin și părinții că nu-i dau la școală toți învățătorii vor avea registre în care se vor însemna pe toată ziua lipsirea fieștecărui școlar și la cercetare ce va face supțrevizorul cu domnul supțcîrmuitor ori cu orînduții dumnealor se va face examenul copiilor și se vor număra lipsurile tuturor. Dovedindu-să că s-au plîns și părinții, carii nu-și dau copiii în școală, bine ar fi să li se facă o pedeapsă după găsirea cu cale a domnului cîrmuitor.

V. Spre această scop, ar fi de dorit ca în fieștecare sat să fie un comitet compus dintr-un preot mai bun și din doi lăcuitori mai cu stare și mai cu caracter în salt carii să înștiințeze adeseori, prin cercetări personale, despre împlinirea datoriilor din partea învățătorilor și să dea lămuriri credincioase de cîte ori vor fi întrebați. Revizorul din parte-și va lucra ca această măsură să se sancționeze prin Oncrabila Eforie a Școalelor de autoritățile cele mai înalte administrative; dar și pînă atunci o asemenea măsură s-ar putea înființa prin buna înțelegere a domnilor profesori cu domnii cîrmuitori. Nu vor putea fi mădulari ai comitetului, tatăl, fratele, unchiul și vărul candidatului.

VI. Cătră aceasta, spre a îndemna mai mult pe săteni ca să-și dea copii la școală afară de alte mijloace ce sînt în mîna autorităților administrative prin aleșii și logofeții satelor, cel mai înemeritor mijloc va fi hotărî ziua de duminica Floriilor pentru examen în toate școalele județului în care zi domnii proprietari în persoană ori prin orînduții domnealor ori prin arendaș să se afle de față și să contribuiască de la sine de la zece pînă la patrusprezece sfaștîhi care sumă să se împartă în două: dintr-o jumătate să se dea niscaiva premiuri la școlarii cei mai silitori; iar din cealaltă jumătate să se dea un mic prînz atît părinților carii și-au trimis copii regulat la școală cit și copiilor celor mai silitori. Cu chipul acela ziua aceasta ar deveni cu încetul o sərbătore naționaia, ar face o întipărire plăcută locuitorilor și s-ar întrece a-și da copii la școală. Printr-o îndemnare din partea domnilor cîrmuitori și domnilor profesori s-ar putea găsi mulți dintre dumnealor domnii proprietari care să îmbrățișeze această frumoasă urmare, prin care numele dumnealor s-ar înscrie în cartea renașterii unei nații ce este atît de aplecată spre bine și așteaptă numai îndemn și încurajare. În sfîrșit numai prin conlucrare domnilor proprietari se poate spera ajungerea scopului la care țintește un guvern atît de luminat și zelos.

Arh. St. București, M.I.Ț.R. 1307/1847, f. 23 și 33, orig. Documentul a fost prezentat și într-o sesiune de comunicări prilejuită de aniversarea Bibliotecii Pedagogice din București.

29

1848 ianuarie. Raportul lui Florian Aaron, revizorul școlilor normale și comunale, adresat Eforiei Școlilor Naționale asupra constatărilor făcute cu prilejul inspecției în școlile din județele Teleorman, Olt și Arges.

Cinstitei Eforii a Școalelor

Revizorul Școalelor elementare și comunale,

În revizia ce în luna din urmă a anului încetat am făcut școalelor elementare și comunale din județele Teleormanului, Oltul și Argesul am avut ocazie de a mă încredința că, pe cit poate fi de mulțumitoare starea în care se află școalele elementare din acele județe, pe atât școalele comunale sînt departe de a răspunde scopului pentru care sînt întemeiate. Încăperile de școală sînt mai pretutindeni într-o stare tristă, încît nu mai pot sluji pentru adunarea copiilor la învățătură. Lăcuiitorii săteni, fără încredere și nepătrunși de binele ce poate izvorî din institutul acesta, privesc ca niște asopriri datorîia de a contribui la reparațiile încăperilor de clasă, datorîia de a-și da copiii la învățătură și datorîia de a îngriji școala cu lemne și alte lucruri trebuincioase. Cu toate că profesorii școalelor normale au lucrat și lucrează cu multă bunăvoință și zel pentru aducerea și ținerea în bună stare a acelor școale; dar pe de o parte greutatea claselor lor, pe de altă parte alte neînlesniri și pierderi ce întîmpină din afară, îi opresc de a avea mulțumirea că și-au împlinit datoriile cu succes norocit. Subrevizorii, prin care profesorii privighează de aproape școalele comunale, au foarte puțină autoritate înaintea lăcuiitorilor, cînd le arată trebuințele școalei, și foarte puțin respect înaintea autorităților administrative, cînd le cer ajutorul pentru împlinirea acelor trebuințe. Dar și autoritățile cele mici administrative, pe de o parte sînt foarte îngreuiate cu mulțimi de trebîi ce legiuirile pun asupra-le, iar pe altă parte nici ele nu înțeleg folosul, gravitatea și destinația acestui institut.

Mărginindu-mă a supune la cunoștința Onorabilei Eforii aceste împrejurări grele ce am întîmpinat că apasă școalele comunale, sînt pătruns de cea mai vie încredințare că nu va întîrzia a lua măsurile cele mai energice spre a se depărta piedicele ce opresc înaintarea și sporul acestor școale, și le va înlesni drumul ca să poată ajunge în stare de a răspunde scopului la care țintește lumenatul guvern.

Revizorul F. Aaron

ianuarie

Anul 1848

Nr. 1

Arh. St. București M.I.T.R., 1307/1847, f. 44 orig.

30

1848 martie 2, Ploiești. Raportul lui Ion Codrea, profesor de clasa a 2-a la șcala din Ploiești, adresat Eforiei Școlilor Naționale în legătură cu scrierea numelor școlarilor în catalog.

Cinstitei Eforii a Școalelor

Am primit porunca Cinstitei Eforii cu nr. 275 din 27 februarie 1848 și am văzut într-însa învinovățirile ce-mi face Cinstita Eforie pentru două lucruri,

adecă mai întâi că mi-am luat slobozenie de a schimba diminutivele numelor populare ale școlarilor mei în numele cele pozitive, și a da porecle de formă nouă celor ce n-aveau deloc și al doilea, că am fi introdus în școala mea un nou mod de modificare necunoscut Cinstitei Eforii.

La aceasta răspunz plecat, că în punctul dintâi mă recunosc greșit și mă voi îndrepta fără întârziere, însă fiindcă registrul matricol ce am este plin cu numele ce dezaprobează Cinstita Eforie, o rog să binevoiască a-mi trimite alte foi spre a înscrie numele școlarilor cu diminutivele lor populare.

În punctul al doilea nu sînt vinovat deloc, căci școlarii mei învață a citi, a scrie și rugăciunile în cărțile și ceasurile prescrise și în modul hotărît de Cinstita Eforie, iară de științe mai înalte unde aș putea să mă abat, cînd aș voi de la cărțile sus-zise, n-am nici un școlar în clasa mea. Dară Cinstita Eforie se va fi înșelat din băgările de seamă ce făcusem în cataloage și chiar de forma acelora poate, că nu e după modelul altor școale, ci doar ceva mai potrivită. De aceea rog iară pe Cinstita Eforie să binevoiască a-mi trimite cit mai curînd și un formular de catalog, și așa, fiindu-mă strîns de dînsul nu voi mai cădea în nici o bănuială cu ce sînt.

Al Cinstitei Eforii
preaplecat și presupus slugă

I. Codre
profesor de cl. a doua

1848 martie 2
Ploiești

(Rezoluție) : Să se trimită cerutele modeluri de registru.

Arh. St. București, M.I.T.R., 1291/1847, f. 266 orig.